

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-103>

УДК 330.3 313

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ГЛИБОКОЇ ПЕРЕРОБКИ КУКУРУДЗИ В УКРАЇНІ

ECONOMIC ESSENCE AND MECHANISMS OF FORMING THE MARKET FOR DEEP PROCESSED CORN PRODUCTS IN UKRAINE

Тимків Богдан Степанович

аспірант,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5280-0382>**Tymkiv Bogdan**

National University of life and environmental sciences of Ukraine

У статті визначено, що формування ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні є складним економічним процесом, який відображає взаємодію виробничих, інвестиційних, маркетингових та регуляторних чинників у системі агропромислового комплексу. Ключові фактори формування ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні включають такі групи: виробничі; економічні та фінансові; маркетингові та ринкові; інноваційні та технологічні; регуляторні та правові; соціальні та демографічні. В даному дослідженні сфокусовано увагу на виробничих факторах, зокрема на обсягах виробництва кукурудзи як сировини для подальшої глибокої переробки. Представлено також основні економічні інструменти та механізми підтримки розвитку ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні. Визначено, що Україна має комбінацію природних ресурсів, виробничого потенціалу і логістичних можливостей, яка робить ринок продукції глибокої переробки кукурудзи економічно обґрунтованим і перспективним.

Ключові слова: ринок, ринкові механізми, державне регулювання, продукція глибокої переробки кукурудзи, сировина, виробничий потенціал, агропромисловий комплекс, переробна промисловість, ринкові механізми, експорт, імпорт.

It has been determined that the formation of the market for deeply processed corn products in Ukraine is a complex economic process that reflects the interaction of production, investment, marketing, and regulatory factors in the agro-industrial complex. The key factors in the formation of the market for deeply processed corn products in Ukraine include the following groups: production; economic and financial; marketing and market; innovation and technology; regulatory and legal; social and demographic. This study focuses on production factors, in particular on the volume of corn production as a raw material for further deep processing. According to FAO data, Ukraine is among the group of countries that export this crop and has significant potential both for exporting corn to the world market, influencing the global supply of this product, and for deep processing of raw materials within the country, which is an economic tool for the development of the market for deeply processed corn products in Ukraine. Deep processing of corn creates added value, jobs and tax revenues in the producing regions. Cluster effects are formed: equipment suppliers, logistics, laboratory services, service companies. The main economic instruments and mechanisms for supporting the development of the market for deeply processed corn products in Ukraine are also presented. It has been determined that Ukraine has a combination of natural resources, production potential and logistical capabilities that make the market for deeply processed corn products economically viable and promising. To realise this potential, coordinated action by market and state actors is needed: the development of contract trading, incentives for investment in processing and logistics, support for clusters and R&D, as well as risk insurance and hedging mechanisms. The successful combination of these market mechanisms will transform Ukraine's competitive raw material advantage into a sustainable competitive field in the high value-added product segment.

Keywords: market, market mechanisms, state regulation, deep-processed corn products, raw materials, production capacity, agro-industrial complex, processing industry, market mechanisms, export, import.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження економічної сутності та механізмів формування ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні зумовлена сучасними тенденціями розвитку агропромислового комплексу та переробної промисловості. Кукурудза, як одна з провідних зернових культур світу та України зокрема, виступає не лише сировинною базою для харчової промисловості, а й ключовим ресурсом для виробництва біопалива, кормів, крохмалю, білкових концентратів та інших високорентабельних продуктів глибокої переробки.

Попит на продукцію глибокої переробки кукурудзи зростає під впливом глобалізації ринків, технологічного вдосконалення переробних процесів та збільшення інвестицій у біоекономіку. Водночас, формування ефективного ринку такої продукції стикається з рядом проблем, серед яких низька інтегрованість виробничих та маркетингових ланок, нестабільність ціноутворення, обмежений доступ до сучасних технологій та інвестицій, а також коливання кон'юнктури світового зернового ринку.

У зв'язку з цим наукове дослідження економічної сутності ринку продукції глибокої переробки кукурудзи, виявлення ключових механізмів його формування та факторів, що визначають ефективність функціонування, є надзвичайно важливим. Отримані результати сприятимуть розробці стратегічних рекомендацій для розвитку переробної промисловості, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також оптимізації інвестиційної політики в агропромисловому секторі.

Таким чином, дослідження визначає науково-практичну значущість для формування стабільного, ефективного та інноваційного ринку продукції глибокої переробки кукурудзи, що відповідає сучасним економічним викликам та стратегічним пріоритетам розвитку агропромислового комплексу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальність теми глибокої переробки кукурудзи та її ринкових аспектів віддзеркалюється в останніх публікаціях, що поєднують статистичний аналіз глобальних трендів, прикладні дослідження технологічних і організаційних механізмів та прогнози попиту. Розглянуті джерела [1–8] дають цілісну, хоча й частково фрагментовану картину розвитку ринку кукурудзяної переробки: від макrorівневих оцінок світового попиту до локальних моде-

лей підвищення конкурентоспроможності та екологічної ефективності. Аналіз джерел дозволяє виділити три домінуючих напрями досліджень: макrorинкові та прогнозні оцінки; статистичні огляди та прогнози попиту/позиції [6]; (аналітика Tanklevska et al. [2]; матеріал Landlord [3]); дані роботи акцентують увагу на стійкому зростанні світового попиту на кукурудзу та потенціалі ринків для продукції з доданою вартістю; технологічна та екологічна складова глибокої переробки - праці, що оцінюють роль глибокої переробки у підвищенні стійкості продовольчих систем і енергоефективності (Сичевський та співавт. [4]; монографія Калетнік та співавт. [8]; організаційно-економічні моделі та управлінські підходи – дослідження, присвячені стратегіям підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств та організації ланцюгів поставок (Діброва та співавт. [1]; Міненко й Миколенко [7]; аналітичні огляди [5]).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на широку тематику, аналіз виявляє кілька ключових прогалин. Бракує робіт із детальним розрахунком собівартості, трансакційних витрат і рентабельності конкретних технологічних ланцюгів глибокої переробки у вітчизняних умовах. Також існують окремі статті, що описують глобальні тренди, та локальні прикладні дослідження, але бракує робіт, що поєднують ці рівні у формі сценарного моделювання для національної політики. Також визначено мало робіт, що квантифікують попит на специфічні продукти глибокої переробки (модифіковані крохмалі, білкові концентрати, біополімери) з урахуванням регіональної сегментації ринків.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні економічної сутності та виявленні ключових механізмів формування ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні, а також у визначенні стратегічних передумов, чинників та інструментів, що забезпечують його ефективний розвиток у сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначають Діброва А., Діброва Л., Чміль А., Діброва М., Гузь М. [1], кукурудза належить до найдавніших та ключових сільськогосподарських культур світу, посідаючи провідну стратегічну роль у зміцненні продовольчої безпеки держави. Її вирощують у більшості країн, але половину світового ринку забезпечують США та Китай. Крім того, вищезазначені країни є найбільшими спожи-

вачами та виробниками продуктів глибокої переробки кукурудзи. Завдяки багаторічному досвіду розвитку цього сегмента в Китаї, продукти глибокої переробки кукурудзи мають найдовший технологічний ланцюжок, а також найбільше різноманіття в переробці продовольчих культур [2]. Сьогодні, після глибокої переробки, кукурудза представлена 2000 різними видами продукції, 100 з яких використовуються у всіх сферах життя людини [3]. Більшість з них використовуються в таких сферах, як: харчові продукти, медичні продукти, товари повсякденного вжитку, промислове виробництво, корми для тварин та інші. Міжнародні аналітики дійшли висновку, що світовий ринок глибокої переробки кукурудзи зросте на 25 % і досягне 1,191 млрд т до 2026 року. Поштовхом до зростання виробництва стане збільшення світового населення на 3 млрд осіб до 2050 року; крім того, попит на кукурудзяні продукти в азіатських країнах до 2026 року зросте на 53 % порівняно з аналогічними показниками 2016 року. Також споживання кукурудзяних продуктів у Північній і Південній Америці до 2026 року зросте на 38 % [3]. Отже, вважаємо, що у зв'язку з оптимістичними прогнозами щодо зростання споживання продуктів глибокої переробки кукурудзи та частковими дослідженнями вітчизняних вчених з цієї теми, існує необхідність вивчення досвіду провідних світових виробників для його застосування в Україні.

Варто погодитись із думкою Сичевського М.П., Дейнеко Л.В., Кушніренко О.М., Ципліцької О.О. [4], які зазначають, що формування ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні є складним економічним процесом, який відображає взаємодію виробничих, інвестиційних, маркетингових та регуляторних чинників у системі агропромислового комплексу. Глибока переробка кукурудзи передбачає не лише стандартне виробництво зернових продуктів, а й створення високоякісної продукції з доданою вартістю: крохмалю, сиропів, білкових концентратів, біопалива, кормових добавок та інших інноваційних продуктів.

Економічна сутність цього процесу полягає у трансформації сировини у продукцію, здатну задовольняти потреби внутрішнього та зовнішнього ринків, підвищувати ефективність використання ресурсів та стимулювати розвиток переробної промисловості. В сучасних умовах український ринок продукції глибокої переробки кукурудзи формується під впливом глобалізаційних тенденцій, зрос-

тання попиту на екологічно чисту та функціональну продукцію, а також інтеграції на світові ринки біоекономіки.

Нижче узагальнено фактори, які сприяють розвитку ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні (табл. 1).

В даному дослідженні сфокусовано увагу на виробничих факторах, зокрема на обсягах виробництва кукурудзи як сировини для подальшої глибокої переробки. За даними ФАО, України входить в групу країн-експортерів даної культури (табл. 2).

Наведені дані свідчать про таке. Світовий ринок кукурудзи характеризується високим рівнем взаємозалежності між країнами-виробниками та країнами-споживачами. Дані 2022 року щодо імпорту та експорту основних країн і регіонів дозволяють чітко простежити, як глобальна торгівля визначає структуру попиту та пропозиції. Концентрація експорту в обмеженому числі виробничо потужних країн, таких як США, Бразилія та Аргентина, створює основу для глобальної пропозиції кукурудзи. Значні обсяги експорту цих держав забезпечують стабільність поставок на міжнародні ринки, водночас формуючи конкуренцію серед імпортерів. Регіони з обмеженим виробництвом, такі як Африка та частина Азії, стають залежними від зовнішніх поставок, що підвищує їх чутливість до змін на світових ринках і коливань цін.

Обсяги імпорту у різних регіонах відображають реальний попит на кукурудзу. Азія (92817,8 тис. т) та Америка (45989,7 тис. т) демонструють високий попит, що стимулює виробників розширювати виробництво та інвестувати у технологічну модернізацію. Європа, одночасно імпортуючи (45915,4 тис. т) та екпортуючи (52986,8 тис. т), підтримує баланс між внутрішньою переробкою та участю у міжнародних торговельних ланцюгах.

Дисбаланс між попитом та пропозицією у різних регіонах визначає цінові сигнали на світовому ринку. Високий імпорт у країнах з недостатньою власною продукцією створює підвищений попит, тоді як концентрація експорту у потужних виробників забезпечує пропозицію. Ці взаємодії формують динаміку світових цін, що безпосередньо впливає на інвестиції у сільське господарство, технологічні інновації та розвиток переробної промисловості. Україна є ключовим експортером кукурудзи, особливо для Європи та Близького Сходу, що значно впливає на світову пропозицію. Попит на українську кукурудзу стабільний через високі якісні показники та логістичні

Таблиця 1

Ключові фактори формування ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні

Група факторів	Конкретні фактори	Механізми впливу на ринок
Виробничі	Обсяги виробництва кукурудзи; Якість сировини; Технологічний рівень переробних підприємств	Забезпечення стабільної пропозиції; Зниження собівартості продукції; Підвищення ефективності виробництва
Економічні та фінансові	Ціни на сировину та готову продукцію; Доступність фінансування та інвестицій; Вартість енергоносіїв	Стимулювання або обмеження виробництва; Вплив на прибутковість підприємств; Формування інвестиційної привабливості галузі
Маркетингові та ринкові	Попит на продукцію глибокої переробки; Конкуренція на внутрішньому та зовнішньому ринках; Розвиток логістики та збутової мережі	Формування цінової політики; Визначення ринкових стратегій Забезпечення доступу до споживача
Інноваційні та технологічні	Впровадження нових технологій переробки; Розробка нових продуктів з доданою вартістю	Підвищення конкурентоспроможності продукції- Розширення асортименту та сегментів ринку
Регуляторні та правові	Державне регулювання та субсидії; Законодавство щодо безпеки продукції та екології	Створення сприятливого бізнес-середовища; Забезпечення відповідності продукції міжнародним стандартам
Соціальні та демографічні	Зростання споживчого попиту на якісні продукти; Підвищення рівня обізнаності споживачів	Формування попиту на продукцію високої доданої вартості; Сприяння розвитку внутрішнього ринку

Джерело: сформовано автором на основі [5]

маршрути до основних споживачів. На додаток, українська продукція відіграє стратегічну роль у балансі глобального ринку кукурудзи, особливо у випадках коливань виробництва в інших країнах-експортерах.

Отже, Україна має значний потенціал як для експорту кукурудзи на світовий ринок, впливаючи на глобальну пропозицію даної продукції, так і для глибокої переробки сировини всередині країни, що є економічним інструментом розвитку ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні. Вважаємо, що переробка кукурудзи «вглиб» створює додаткову вартість, робочі місця та податкові надходження у виробничих регіонах. Формуються кластерні ефекти: постачальники обладнання, логістики, лабораторні служби, сервісні компанії. Це підвищує локальну додану вартість і стимулює інвестиції в інфраструктуру.

На рисунку нижче представлено основні економічні інструменти та механізми підтримки розвитку ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні (рис. 1).

Отже, як вже було зазначено, Україна має комбінацію природних ресурсів, виробничого потенціалу і логістичних можливостей, яка робить ринок продукції глибокої переробки кукурудзи економічно обґрунтованим і перспективним. Щоб реалізувати цей потенціал, необхідна скоординована дія ринкових і державних суб'єктів: розвиток контрактної торгівлі, стимули для інвестицій у переробку та логістику, підтримка кластерів і R&D, а також механізми страхування і хеджування ризиків. Успішне поєднання цих ринкових механізмів дозволить перетворити конкурентну сировинну перевагу України на стійке конкурентне поле в сегменті продукції з високою доданою вартістю.

Висновки. В результаті проведеного дослідження отримано такі висновки. Формування ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні є складним економічним процесом, який відображає взаємодію виробничих, інвестиційних, маркетингових та регуляторних чинників у системі агропромислового комплексу. Ключові фактори формування ринку

Таблиця 2

Найбільші експортери кукурудзи на світовий ринок в 2022 р., тис. т.

Регіон/ Країна	Імпорт кукурудзи (тис. т)	Експорт кукурудзи (тис. т)	Попит (сильний/ помірний/ низький)	Пропозиція (сильна/ помірна/ низька)	Коментарі
США	184	52464	Низький	Сильна	Основний світовий постачальник кукурудзи, формує глобальну пропозицію
Бразилія	2637	43389	Помірний	Сильна	Потужний експортер до Латинської Америки, Азії та Європи
Аргентина	8,2	35409,3	Низький	Сильна	Орієнтована на експорт, підтримує глобальний баланс пропозиції
Канада	4875,7	18548,4	Помірний	Сильна	Важливий експортер до США та міжнародних ринків
Європа (загалом)	45915,4	52986,8	Помірний	Помірна	Європа одночасно імпортує та експортує кукурудзу для переробки і кормів
Азія (загалом)	92817,8	7262,4	Сильний	Помірна	Значний імпорт стимулює переробку і внутрішнє споживання
Африка (загалом)	16996,6	4903,3	Сильний	Низька	Велика залежність від імпорту через обмежене власне виробництво
Китай	24516,9	1,2	Сильний	Помірна	Активний імпортер для забезпечення переробної промисловості та кормів
Індія	17,4	6798,6	Помірний	Помірна	Внутрішнє споживання переважає над імпортом, але регіональний баланс важливий
Україна	0	30000	Помірний	Сильна	Один із провідних експортерів кукурудзи в Європу та Азію, значний вплив на світову пропозицію

Джерело: сформовано автором на основі [6]

продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні включають такі групи: виробничі; економічні та фінансові; маркетингові та ринкові; інноваційні та технологічні; регуляторні та правові; соціальні та демографічні. В даному дослідженні сфокусовано увагу на виробничих факторах, зокрема на обсягах виробництва кукурудзи як сировини для подальшої глибокої переробки. За даними ФАО, України вхо-

дить в групу країн-експортерів даної культури та має значний потенціал як для експорту кукурудзи на світовий ринок, впливаючи на глобальну пропозицію даної продукції, так і для глибокої переробки сировини всередині країни, що є економічним інструментом розвитку ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні. Переробка кукурудзи «вглиб» створює додаткову вартість, робочі

Рис. 1. Економічні інструменти та механізми підтримки розвитку ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні

Джерело: сформовано автором на основі [7-8]

місця та податкові надходження у виробничих регіонах. Формуються кластерні ефекти: постачальники обладнання, логістики, лабораторні служби, сервісні компанії. Представлено також основні економічні інструменти та механізми підтримки розвитку ринку продукції глибокої переробки кукурудзи в Україні. Визначено, що Україна має комбінацію природних ресурсів, виробничого потенціалу і логістичних можливостей, яка робить ринок продукції глибокої переробки кукурудзи еко-

номічно обґрунтованим і перспективним. Щоб реалізувати цей потенціал, необхідна скоординована дія ринкових і державних суб'єктів: розвиток контрактної торгівлі, стимули для інвестицій у переробку та логістику, підтримка кластерів і R&D, а також механізми страхування і хеджування ризиків. Успішне поєднання цих ринкових механізмів дозволить перетворити конкурентну сировинну перевагу України на стійке конкурентне поле в сегменті продукції з високою доданою вартістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Діброва А., Діброва Л., Чміль А., Діброва М., Гузь М. Моделювання впливу вартості мінеральних добрив на результативність виробництва й експорту кукурудзи з України. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. URL: <file:///Users/user/Downloads/573-Article%20Text-1125-2-10-20220930.pdf> (дата звернення: 17.11.2025).
2. Tanklevska N., Petrenko V., Karnaushenko A., Melnykova K. World corn market: analysis, trends and prospects of its deep processing. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/339/253> (дата звернення: 16.11.2025).
3. Landlord (2020), Demand for corn will rise to 1.191 billion tons by 2026, available at: <https://landlord.ua/news/popyt-na-kukurudzu-do-2026-roku-zroste-do-1-191-mlrd-t> (дата звернення: 16.11.2025).
4. Сичевський М.П., Дейнеко Л.В., Кушніренко О.М., Ципліцька О.О. Глибока переробка сільськогосподарської рослинної сировини як чинник стійкості продовольчої системи. *Вісник аграрної науки*. 2024. № 5 (854). С. 70-82. URL: https://agrovisnyk.com/pdf/ua_2024_05_08.pdf (дата звернення: 17.11.2025).
5. Глобальні агротренди ринку кукурудзи. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/33667-hlobalni-ahrotrendy-rynku-kukurudzy.html> (дата звернення: 17.11.2025).
6. Statistical yearbook. World food and agriculture 2024. FAO statistics. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/8dde9b01-6771-45bc-ad39-cf194b616f9f/content> (дата звернення: 17.11.2025).
7. Міненко С. І., Миколенко І. Г. Організаційні засади формування стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 2. С. 38–45. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-2-4> (дата звернення: 17.11.2025).
8. Калетнік Г.М., Паламарчук В.Д., Гончарук І.В., Ємчик Т.В., Телекало Н.В. Перспективи використання кукурудзи для енергоефективного та екологічного розвитку сільських територій: монографія. Вінниця : ФОП Кушнір Ю. В. 2021. 260 с.

REFERENCES:

1. Dibrova, A., Dibrova, L., Chmil, A., Dibrova, M., & Huz, M. (2022). Modelyuvannia vplyvu vartosti mineralnyh dobryv na rezultatyvnist vyrobnytstva i eksportu kukurudzy z Ukrainy [Modeling the impact of fertilizer costs on the performance of corn production and export from Ukraine]. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Available at: <file:///Users/user/Downloads/573-Article%20Text-1125-2-10-20220930.pdf> (accessed: 17 November, 2025).
2. Tanklevska N., Petrenko V., Karnaushenko A., Melnykova K. (2020). World corn market: analysis, trends and prospects of its deep processing. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Available at: <https://are-journal.com/are/article/view/339/253> (accessed: 16 November, 2025).
3. Landlord (2020). Demand for corn will rise to 1.191 billion tons by 2026. Available at: <https://landlord.ua/news/popyt-na-kukurudzu-do-2026-roku-zroste-do-1-191-mlrd-t> (accessed: 16 November, 2025).
4. Sychevskii M.P., Deineko L.V., Kushnirenko O.M., Tsyplitska O.O. (2024). Glyboka pererobka silskogospodarskoi roslynnoi syrovyny yak chynnyk stiikosti prodovolchoi systemy [Deep processing of agricultural plant raw materials as a factor in food system sustainability]. *Visnyk agrarnoi nauky*, no. 5 (854), pp. 70-82. Available at: https://agrovisnyk.com/pdf/ua_2024_05_08.pdf (accessed: 17 November, 2025).
5. Globalni agrotrendy rynku kukurudzy [Global agricultural trends in the corn market]. Available at: <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/33667-hlobalni-ahrotrendy-rynku-kukurudzy.html> (accessed: 17 November, 2025).

6. Statistical yearbook. World food and agriculture (2024). FAO statistics. Available at: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/8dde9b01-6771-45bc-ad39-cf194b616f9f/content> (accessed: 17 November, 2025).

7. Minenko S.I., Mykolenko I.G. (2022). Organizatsiini zasady formuvannia strategii pidvyshennia konkurentospromozhnosti agrarnykh pidpryemstv [Organisational principles for developing strategies to improve the competitiveness of agricultural enterprises]. *Ukrainskii zhurnal prykladnoi ekonomiki ta tehniki*, vol. 7, no. 2, pp. 38-45. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-2-4> (accessed: 17 November, 2025).

8. Kaletnik G.M., Palamarchuk V.D., Goncharuk I.V., Yemchik T.V., Telekalo N.V. (2021). Perspektyvy vykorystannia kukurudzy dlia energoefektyvnogo ta ekologobezpechnogo rozvytku silskikh terytorii [Prospects for using corn for energy-efficient and environmentally safe development of rural areas]: monograph. Vinnytsia, 260 p.